

In veilige handen met gratis VOG

Evaluatieonderzoek integriteitinstrumenten
ter voorkoming van seksueel overschrijdend
gedrag in het vrijwilligerswerk

Marian van der Klein
Vita Los
Rianne Verwijs

Inhoud

Samenvatting	5
In veilige handen met gratis VOG	5
1 Inleiding	9
2 Probleem- en doelstelling	11
2.1 Inleiding	11
2.2 Doelstelling van het evaluatie onderzoek	12
3 Literatuur over (de preventie van) seksueel grensoverschrijdend gedrag en vrijwilligerswerk	15
3.1 Inleiding	15
3.2 Seksueel misbruik in vrijwilligerswerk	15
3.3 Wat is seksueel overschrijdend gedrag?	17
3.4 Risicosituaties	17
3.5 Instrumenten ter preventie	18
3.6 Wat werkt? De effectiviteit van de instrumenten	22
4 De pilot bij Scouting	25
4.1 Inleiding	25
4.2 Aandacht voor preventie van seksueel grensoverschrijdend gedrag scoutleiding	28
4.3 Zicht op kwetsbare groepen en bewustzijn van risicosituaties	29
4.4 Documentatie en registratie	31
4.5 Gebruik van ondersteunend instrumentarium	32
4.6 Deelname aan de pilot: argumenten, motieven, overwegingen en aantallen	33
4.7 Verband tussen VOG-aanvragen en andere preventie van seksueel overschrijdend gedrag	36
4.8 Scouting Nederland over het vervolg van de Pilot en verwachtingen voor de toekomst	38
4.9 Conclusies over de pilot bij Scouting	40
5 De pilot bij Steunpunt KinderVakanties	41
5.1 Inleiding	41
5.2 Aandacht voor preventie van seksueel grensoverschrijdend gedrag door vrijwilligers	42
5.3 Bewustzijn over kwetsbare groepen en risicosituaties	45
5.4 Documentatie en registratie	47
5.5 Gebruik van ondersteunend instrumentarium	48

5.6	Deelname aan de pilot: argumenten, motieven, overwegingen en aantallen	50
5.7	Verband met implementatie In veilige handen	54
5.8	Vervolg pilot en verwachtingen voor de toekomst	56
5.9	Conclusies over de pilot bij Kindervakanties	59
6	De pilot bij NOC*NSF en de sportbonden	61
6.1	Inleiding	61
6.2	Aandacht voor preventie van seksueel grensoverschrijdend gedrag door vrijwilligers	63
6.3	Zicht op kwetsbare groepen en risicosituaties in de sport	64
6.4	Documentatie en registratie	67
6.5	Gebruik van ondersteunend instrumentarium zoals de toolkit Beleid Seksuele Intimidatie	68
6.6	Deelname aan de pilot: argumenten, motieven, overwegingen en aantallen	70
6.7	Verband tussen VOG-aanvragen en de inzet van andere instrumenten	73
6.8	Vervolg pilot en verwachtingen voor de toekomst	74
6.9	Vrijwilligers bij sportverenigingen aan het woord	75
6.10	Conclusies over de pilot bij sport	79
7	In veilige handen met gratis VOG Onderzoeksresultaten overkoepelend	83
7.1	Inleiding	83
7.2	De literatuur over seksueel overschrijdend gedrag: aantallen, risicosituaties en cultuur	83
7.3	Hoe gaan de pilotorganisaties om met integriteitrisico's en risicosituaties?	85
7.4	De uitvoering van de pilot	87
7.5	De impact van de pilot	90
7.6	Hoe nu verder?	95
8	Samenvatting en aanbevelingen	99
8.1	Inleiding	99
8.2	Conclusies	99
8.3	Aanbevelingen	102
	Literatuur	105
	Bijlagen	
	I: Lijst van telefonisch geïnterviewden	108
	II: Panelbijeenkomsten	109

Samenvatting

In veilige handen met gratis VOG

Evaluatieonderzoek integriteitsinstrumenten ter voorkoming van seksueel overschrijdend gedrag in het vrijwilligerswerk

Het Verwey-Jonker Instituut voerde een onderzoek uit naar veiligheid in het vrijwilligerswerk rond jeugd en naar de pilot met de verstrekking van een gratis VOG (Verklaring Omtrent het Gedrag). Het onderzoek vond plaats in opdracht van het ministerie van Veiligheid en Justitie, dat in 2011 de pilot 'Gratis VOG voor vrijwilligers die met minderjarigen werken' startte. Het gaat in het bijzonder om de preventie van seksueel grensoverschrijdend gedrag in vrijwilligerswerk bij Scouting, sport en kindervakantieorganisaties.

Het instituut bekeek literatuur en documenten over de pilot en hield interviews met de pilotkoepels Scouting Nederland, NOV, NOC*NSF en Steunpunt KinderVakanties. Ook zijn sportbonden, kindervakantieorganisaties en Scoutinggroepen geïnterviewd. Daarnaast hebben we de mening en ervaringen gepeild bij lokale vrijwilligerspanels. Hierop volgde een bespreking met meer dan twintig experts over de onderzoeksresultaten, en werd een eerste aanzet tot aanbevelingen gemaakt. Hierna vatten we de belangrijkste conclusies samen die tot die aanbevelingen (zie hoofdstuk 8) hebben geleid.

De pilot bij Scouting, NOC*NSF en Steunpunt KinderVakanties loopt van mei 2012 tot eind 2013. De evaluatie van de pilot over de periode mei 2012 - mei 2013 levert de volgende conclusies op.

Pilot is stimulators

De pilotorganisaties hebben de afgelopen periode geïnvesteerd in de preventie van seksueel overschrijdend gedrag. Samen met NOV en MOVISIE denken zij dat er de komende jaren met preventie nog een grote slag te maken valt in het vrijwilligerswerk. Dit onderzoek bevestigt die aanname. Het zou onverstandig zijn om de pilot op 1 januari 2014 te stoppen. De aanbeveling is de pilot voort te zetten als structurele regeling waar (in ieder geval) alle vrijwilligersorganisaties die met jeugd werken gebruik van kunnen maken. Nu vinden vrijwilligers die over de schreef willen gaan of zijn gegaan nog te gemakkelijk

onderdak bij collega-organisaties die geen toegang hebben (gehad) tot de pilot.

Er is alle aanleiding om te constateren dat de pilot als stimulant heeft gewerkt voor het veld. Het verzoek om mee te doen met de VOG-aanvraag blijkt in de praktijk vaak aanleiding tot een gesprek met individuele vrijwilligers over nut en noodzaak van preventie van seksueel misbruik in het vrijwilligerswerk.

Uit de literatuur, de gesprekken met experts en de panels met ervaringsdeskundige vrijwilligers blijkt ook dat er genoeg redenen zijn om de pilot voort te zetten als structurele regeling voor vrijwilligersorganisaties die mensen met verstandelijke beperkingen begeleiden. Dit met het oog op het hoge risico dat mensen met een verstandelijke beperking lopen op seksueel misbruik en seksueel geweld.

Bevordering lokale betrokkenheid verdient meer aandacht

Uit het onderzoek is gebleken dat in de toekomst extra inspanning nodig is bij de vertaling van het landelijk enthousiasme voor de pilot naar het lokale niveau. Via Scouting Nederland is het goed gelukt om het lokale niveau aan te spreken. Ook Steunpunt Kindervakanties heeft het lokale niveau bereikt, maar NOC*NSF is niet bij machte geweest om veel sportclubs te bewegen tot deelname aan de pilot. Via NOC*NSF hebben 211 van de meer dan 19.000 sportclubs gebruikgemaakt van de pilot, bij Scouting meer dan de helft van de Scoutinggroepen en bij het Steunpunt Kindervakanties ongeveer een derde van de aangesloten organisaties. Daarmee heeft de sportwereld tot op heden onvoldoende geprofiteerd van de pilotmogelijkheden. Voor niet-gebruikers op lokaal niveau moet meer aansporing komen om de mogelijkheden te benutten. In de wereld van de georganiseerde sport dienen de sportbonden aangesproken te worden als kanalen naar het lokale niveau. Zo kan de noodzaak van preventie van seksueel overschrijdend gedrag beter doordringen in de haarvaten van het vrijwilligerswerk.

Betere verbinding tussen gratis VOG en achterliggend gedachtegoed is nodig

Op vele plaatsen in het vrijwilligerswerk rond jeugd is met de pilot de verbinding gemaakt tussen gratis VOG's en andersoortige preventie van seksueel overschrijdend gedrag. De verspreiding van vertrouwenscontactpersonen in de sport, en het gebruik van gedragscodes bij Scouting Nederland en de kindervakantieorganisaties zijn daar voorbeelden van. Uit het onderzoek blijkt evenwel ook dat een betere samenhang tussen de gratis verstrekking van VOG's en de implementatie van ander ondersteunend instrumentarium de preventie ten goede komt. Bij veel clubs, verenigingen en lokale organisaties heeft die relatie versterking. Gedragscodes uit *In veilige handen*, de toolkit Beleid Seksuele Intimidatie en de gedragscode van Scouting Nederland dienen bekendheid te krijgen op grotere schaal.

Aanvraagstelsysteem is een hindernis

Uit de evaluatie blijkt dat het binnen de pilot gehanteerde systeem van de digitale aanvraag bij de pilotorganisaties als omslachtig, tijdrovend en bureaucratisch is ervaren. In sommige gevallen is het aanvraagstelsysteem een hindernis gebleken in de pilot. Ten dienste van het lokale niveau van het vrijwilligerswerk rond jeugd dient daar verandering in te komen. Het aanvraagstelsysteem voor de VOG's in het vrijwilligerswerk kan eenvoudiger. Vrijwilligers moeten kunnen aangeven dat zij de VOG als vrijwilliger aanvragen en dienen bij de digitale aanvraag in profiel 84 (werken met jeugd) zelf verschoond te blijven van betalingsverplichting. De pilotorganisaties hebben laten weten dat zij bereid zijn om over een minder bureaucratische manier mee te denken.

Organisatie van de registratie van VOG's binnen het vrijwilligerswerk

Tijdens het onderzoek heeft het veel tijd gekost om te achterhalen hoeveel VOG's zijn aangevraagd binnen de pilot. Helaas kent de VOG-aanvraag geen gesloten vraag die uitsluitend geeft over de hoedanigheid waarin de aanvrager een VOG aanvraagt. Organisaties kunnen zelf in eigen woorden formuleren voor welke functie de aanvraag wordt gedaan. Dat levert veel functies op waarvan niet altijd even duidelijk is of ze door een vrijwilliger worden gedaan. De Dienst Justis van het ministerie van Veiligheid en Justitie heeft onder andere daardoor onvoldoende zicht op het aantal VOG's dat binnen de pilot is aangevraagd. Ook de pilotorganisaties zelf houden niet altijd even optimaal bij welke lokaal aangesloten clubs, verenigingen en organisaties hoeveel VOG's aanvragen. De organisatie en registratie van VOG's in het vrijwilligerswerk rond jeugd kan dan ook beter georganiseerd worden.

Betrokkenheid van andere partijen kan beter

Vrijwilligersorganisaties en hun lokale afdelingen, verenigingen, clubs en groepen die aan de pilot hebben deelgenomen, zijn en voelen zich verantwoordelijk voor een klimaat waarin de jeugd zich veilig kan voelen. Uit het onderzoek blijkt dat de preventie van seksueel grensoverschrijdend gedrag een belangrijk en integraal onderdeel is van zo'n veilig klimaat. Met de pilot Gratis VOG voor vrijwilligers heeft het ministerie van Veiligheid en Justitie vrijwilligersorganisaties gestimuleerd tot meer screening aan de poort en bij het agenderen van het thema op landelijk en lokaal niveau.

Op basis van dit onderzoek verdient het aanbeveling ook andere partijen te betrekken bij dit proces van screening en agendering. Daarbij valt in eerste instantie te denken aan de sportbonden, de gemeenten, de clubs, verenigingen en vrijwilligersorganisaties op lokaal niveau, de gezamenlijke registratielijst onder beheer van NOV, de Stichting Tucht recht Vrijwilligerswerk en de Sport Rechtspraak Instituut.

Colofon

Opdrachtgever	Ministerie van Veiligheid en Justitie
Auteurs	Dr. M. van der Klein V. Los, MSc Drs. L.M. Verwijs
Met medewerking van	Mr.dr. K.D. Lünemann N.J. Hermens, MSc
Omslag	Ontwerppartners, Breda
Uitgave	Verwey-Jonker Instituut Kromme Nieuwegracht 6 3512 HG Utrecht T (030) 230 07 99 E secr@verwey-jonker.nl I www.verwey-jonker.nl

De publicatie kan gedownload en/of besteld worden via onze website:
<http://www.verwey-jonker.nl>.

ISBN 978-90-5830-587-9

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht 2012. Eerste druk.
Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut.
Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.
The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute.
Partial reproduction of the text is allowed, on condition that the source is mentioned.

Vanaf mei 2012 krijgen Scoutingverenigingen, kindervakantieorganisaties en sportclubs de mogelijkheid om gratis een VOG (Verklaring Omtrent het Gedrag) voor hun vrijwilligers aan te vragen. De pilot 'Gratis VOG voor vrijwilligers die met minderjarigen werken' is ingesteld door het ministerie van Veiligheid en Justitie en bedoeld om seksueel misbruik in het vrijwilligerswerk rond jeugd tegen te gaan. Het Verwey-Jonker Instituut evalueerde de uitvoering en de impact van deze pilot in de praktijk. Ook is het verband onderzocht tussen screening aan de poort via VOG's en andere instrumenten, zoals het gebruik van het stappenplan *In veilige handen* (NOV) en de toolkit *Beleid Seksuele Intimidatie* (NOC*NSF).

